

and also through dialogical and instructive texts of textbooks. It was stated that the aim of child spiritual and moral education was found in honesty and activity that was determined with environment requirements in which a child is placed. A lot of attention was paid to professional competence and personal factor in the requirements for a teacher. Ukrainian textbooks by Ya.Golovatskyi, V.Kovalskyi, M.Shashkevych were directed to the development of spiritual and moral strengths of youth to fulfill their duty to the Fatherland.

Key words: spiritual and moral education, gymnasium, teacher's example, reading.

Дата надходження статті:

„27” грудня 2010 р.

УДК: 378.112 (045)

О.М.ГАЛУС,

*доктор педагогічних наук, професор
(м.Хмельницький)*

До проблем педагогічного управління адаптацією майбутніх учителів в умовах реформування вищої школи

У статті розглянуто питання педагогічного управління адаптацією майбутніх учителів в умовах реформування вищої школи. Проаналізовано закономірності, принципи та умови педагогічного управління, які сприяють успішній адаптації майбутніх учителів у системі ступеневої освіти.

Ключові слова: управління, педагогічне управління, адаптація особистості, вища школа.

Постановка проблеми у загальному вигляді... В умовах реформування вищої школи України важливою постає проблема педагогічного управління процесами у ВНЗ. За змістом, організацією та технологією ці процеси охоплюють широкий спектр питань, які стосуються вдосконалення навчально-виховного процесу (запровадження кредитно-модульної системи навчання, підвищення ефективності самостійної й індивідуальної роботи студентів тощо), поглиблення наукових досліджень, посилення практичної підготовки студентів тощо. Вища освіта пов'язана з формуванням людини, створенням можливостей щодо вільного прояву нею своєї неповторної індивідуальності, розширенням універсальних моральних цінностей, які лежать в основі сталого розвитку суспільства. Під вищою освітою розуміють рівень освіти, який здобувається особою у ВНЗ в результаті послідовного, системного, цілеспрямованого процесу засвоєння змісту навчання, що ґрунтується на повній загальній середній освіті та завершується здобуттям певної кваліфікації за підсумками державної атестації.

Важливою проблемою на сьогодні є вдосконалення процесу адаптації майбутніх педагогів у системі ступеневої освіти та педагогічного управління ним.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... У науковій літературі подано визначення поняття „управління” та опис його основних функцій (М.Х.Мескон, Ф.Хедоурі, М.Альберт [11], В.Г.Афанасьєв [2], П.Ф.Друкер, О.Г.Ковальов, Д.П.Кайдалов, Ф.Генов, Ф.У.Тейлор, Р.Х.Шакурров та ін.). У широкому філософському розумінні управління – це „елементарна функція організованих систем різної природи (біологічних, соціальних, технічних), яка забезпечує збереження їх певної структури, підтримку режиму діяльності, реалізацію програми, мети діяльності” [18, с.704]. Ряд учених розуміють управління як внутрішньо притаманну властивість суспільства на будь-якій стадії його розвитку. В.Г.Афанасьєв вважає, що „управління є сукупністю певних дій (операцій), які здійснюються людиною, суб'єктом управління щодо об'єкта з метою його перетворення та забезпечення його руху до заданої мети” [2, с.58]. Свідомий і цілеспрямований характер управлінської діяльності можна назвати її важливим атрибутом. Управління розглядають як послідовне чергування і поєднання структурних елементів: „управління – це процес планування, організації, мотивації і контролю, необхідний для того, щоб сформулювати та досягти мети організації” [11, с.38]. Управління освітніми закладами висвітлювалося у працях вчених з різноманітних питань, зокрема, сучасних досліджень проблем управління соціально-педагогічними системами (Є.С.Березняк, В.І.Бондар [3], Л.І.Даниленко [4], Г.В.Єльнікова [8], Л.М.Калініна, Л.М.Карамушка, О.М.Коберник, В.І.Маслов [10], О.Т.Шпак, В.С.Лазарев, В.С.Маслов, В.В.Олійник [13], В.В.Третьяченко, Ф.І.Хміль, Є.М.Хриков [17], Г.В.Федоров та ін.); теорії і методики моделювання управлінської діяльності (В.С.Пікельна, О.Г.Хомерики); кваліметричного підходу до визначення ефективності управління навчальними закладами (О.Л.Ануфрієва, Г.А.Дмитренко [5], Г.В.Єльнікова [8]), удосконалення післядипломної педагогічної освіти (Н.М.Бібік, С.В.Крисюк, І.П.Жерносек, Т.М.Сорочан, Н.Л.Коломінський [9], Н.Г.Протасова та ін.).

Процес адаптації особистості має міждисциплінарне значення, а тому досліджувався ученими у біології (П.К.Анохін, М.О.Бернштейн, І.М.Сеченов, І.П.Павлов, Г.Сельє, З.Фрейд, Е.Майєр, І.Д.Карцев, Ф.З.Меєрсон), філософії (В.Г.Кремень, В.С.Лутай, Г.І.Царегородцев), соціології

(Д.О.Андреева [1], Т.Г.Дичев, М.П.Лукашевич, В.В.Москаленко, М.І.Пірен, М.А.Шабанова та ін.), психології (Б.Г.Асмолов, Г.О.Балл, Л.С.Виготський, А.В.Петровський [14], В.А.Семиченко [16], П.О.Просецький [15]), педагогіці (М.І.Дьяченко [7], І.А.Зязюн, Л.О.Кандибович [7], О.Г.Мороз [12], А.І.Новодворскіс, Н.Г.Ничкало та ін.). Теоретичний аналіз в цілому процесу адаптації особистості представлено у працях ряду учених Б.Г.Ананьєва, Д.О.Андреевої [1], В.Г.Асеева, Г.О.Балла, В.А.Семиченко [16], А.В.Петровського [14] та ін.

Проте питання педагогічного управління процесом адаптації особистості в умовах вищої ступеневої освіти розкрито недостатньо.

Формулювання цілей статті... Метою даної статті є аналіз закономірностей, принципів та умов педагогічного управління процесом адаптації особистості в умовах реформування вищої ступеневої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження... Адаптація майбутніх учителів до навчання та нових умов життєдіяльності у ВНЗ є складним, багатограним та інтегрованим процесом. Він потребує цілеспрямованого системного педагогічного керівництва з боку суб'єктів управління: адміністрації ВНЗ, деканатів, викладачів, кураторів. Під педагогічним управлінням процесом адаптації майбутніх учителів у системі ступеневої освіти розуміємо сукупність цілеспрямованих дій суб'єктів педагогічного управління з метою розвитку адаптивних здібностей студента, сприяння його адаптації до навчання та нових умов життєдіяльності на I-IV ОКР, які є підґрунтям його успішного професійного становлення у ВНЗ, професійної й особистісної самореалізації. Важливою складовою реформування вищої школи є введення чотирьох освітньо-кваліфікаційних рівнів, які являють собою відносно завершений цикл освітньої та кваліфікаційної підготовки фахівця. Завданням суб'єктів педагогічного управління є забезпечення успішного проходження адаптації майбутніх учителів на усіх освітньо-кваліфікаційних рівнях: молодший спеціаліст, бакалавр, спеціаліст, магістр.

Ми розглядаємо *адаптацію* як активний усвідомлений процес пристосування особистості до змінних умов життєдіяльності, набуття і вироблення нею адаптивних механізмів, здатних встановлювати на певних етапах відносну рівновагу із соціумом. Метою процесу адаптації є адаптована до соціуму особистість, яка не лише реагує на зовнішні зміни, а бере активну участь у виробленні адаптивних механізмів. Набуття особистістю певного досвіду пристосування до змінних умов соціуму слугує для неї у майбутньому підґрунтям для подолання нових перешкод.

Ефективність педагогічного управління залежить від активної взаємодії суб'єктів управління зі студентами. З цією метою в академії розроблено систему організаційно-педагогічної роботи з адаптації студентів на I-IV ОКР, створено науково-методичний центр – Регіональну лабораторію соціально-педагогічних проблем адаптації студентів, який забезпечив упровадження запропонованої системи у діяльність ВНЗ (наукова, навчальна, організаційна та методико-практична робота).

Упровадження організаційно-педагогічної системи педагогічного управління потребує з'ясування *основних закономірностей, принципів та умов*. У процесі апробації організаційно-педагогічної системи нами визначено такі *закономірності та принципи* педагогічного управління.

1. Всебічності та повноти використання наукових положень, що створюють основу управлінської діяльності, високого аналітичного рівня вивчення процесу в науково-концептуальному, змістовому і технологічному аспектах (принципи науковості та системності).

2. Єдності цілей ВНЗ з цілями педагогічного управління процесом адаптації студентів (принципи цілеспрямованості, комплексності, керованості, плановості та прогностичності, регульованості й координації).

3. Неперервності управлінського впливу в процесі адаптації студентів (принципи неперервності, наступності та перспективності, систематичності, доступності).

4. Прогнозованості процесу управління ВНЗ (принципи плановості й прогностичності, оптимізації, зв'язку з життям і передовим досвідом).

5. Взаємодії керуючої та керованої підсистем (принципи розвитку, каузальності, єдності навчання і виховання, активності та самостійності навчання, всезагальності й обов'язковості, контролю).

6. Визначальної ролі людського чинника в педагогічному управлінні процесом адаптації особистості (принципи соціальної обумовленості, конкретно-історичного підходу, єдності колективних та індивідуальних форм, забезпечення психофізіологічних і гігієнічних умов навчання та відпочинку, добору і раціональної підготовки, розстановки і використання людського потенціалу студентів, викладачів, кураторів та ін., стимулювання).

7. Поєднання централізму із ініціативою ВНЗ, децентралізації та демократизації педагогічного управління (принципи діалектичної суперечності, демократичного централізму, варіативності та диференціації, спеціалізації, поєднання централізації з децентралізацією).

8. Оптимального співвідношення об'єктивно необхідних стратегічних і оперативно-поточних завдань (принципи збалансованості теорії і практики, єдності менеджменту, раціональності використання матеріальної бази, її розвитку відповідно до вирішуваних завдань).

9. Забезпеченості суб'єкта педагогічного управління інформацією, наявності постійного інформаційного зворотного зв'язку (принципи єдності якості та кількості, наочності).

Дотримання основних умов педагогічного управління зазначеним процесом у системі ступеневої освіти сприяє розвитку успішної адаптації студентів до навчання та умов життєдіяльності.

Соціально-прогностичні умови: прогнозування стало одним із етапів педагогічного управління адаптацією студентів. Поставлені на основі прогнозування цілі процесу адаптації відображають закономірності розвитку ВНЗ. Аналізуючи прогностичний фон ВНЗ, враховувалися зовнішні, найістотніші чинники з визначення цілей педагогічного управління.

Педагогічні умови: відповідно до цілей ВНЗ і педагогічного управління розроблено та апробовано організаційно-педагогічну систему адаптації майбутніх вчителів, у якій визначено зміст, форми і методи навчально-виховного процесу зі студентами, групами, курсами, ОКР, факультетами.

Психологічні умови: виходячи із сутності процесу адаптації головний акцент зроблено на забезпечення сприятливого психологічного клімату, ціннісно-орієнтаційної єдності учасників управління. Вивчено стан готовності студентів до адаптації, їх психічні стани (позитивні, нейтральні, негативні), впроваджувалися психотренінги, вправи, дотримання яких сприяло успішному входженню студентів у середовище ВНЗ.

Організаційні умови: в даній системі розроблено організаційні заходи та форми реалізації напрямів з адаптації студентів у ступеневому ВНЗ. Функціонування організаційної структури ВНЗ зумовило забезпечення певного організаційного порядку (встановлення стійкої структури стосунків, системи постійно чинних норм і правил).

Кадрові умови: значний вплив на ефективність педагогічного управління адаптацією студентів має професійна компетентність суб'єктів управління. Враховувалася відповідність педагогів вимогам кваліфікаційних характеристик, функціональних посадових обов'язків.

Умови нормативно-правового забезпечення: управлінське рішення чи метод впливу на керовану підсистему має певну правову форму. У дослідженні проблем педагогічного управління адаптацією студентів використано ряд нормативно-правових актів, які актуалізовано й реалізовано під час апробації організаційно-педагогічної системи роботи з адаптації, що сприяло регулюванню стосунків між учасниками педагогічного управління, створенню юридичних гарантій нормального функціонування ВНЗ.

Ергономічні й медичні умови: дотримання необхідних санітарно-гігієнічних і медичних умов сприяло зміцненню здоров'я, формуванню здорового способу життя студентів. Стабільними нормативними вимогами, які створюють основу ергономічних умов ВНЗ, і обов'язковими у дотриманні є: розмір площі на студента, розмір навчальних меблів, обладнання кабінетів, спортивних залів, освітленість, температурний режим тощо.

Матеріально-фінансові умови: створення відповідних матеріально-фінансових умов функціонування академії сприяє збереженню і розвитку її матеріальної бази, фінансовому забезпеченню проходження основних процесів.

Висновки з даного дослідження...

1. Адаптація майбутніх учителів до навчання та нових умов життєдіяльності у ВНЗ є складним, багатограним та інтегрованим процесом, який потребує цілеспрямованого системного педагогічного керівництва з боку суб'єктів управління (адміністрація ВНЗ, деканати, викладачі, куратори) на чотирьох освітньо-кваліфікаційних рівнях.

2. Дотримання запропонованих закономірностей, принципів та умов педагогічного управління позитивно впливає на проходження адаптаційних процесів майбутніх учителів за умов навчання у ступеневому ВНЗ.

Список використаних джерел та літератури:

1. Андреева Д. А. О понятии адаптации. Исследование адаптации студентов к условиям учебы в вузе / Д. А. Андреева // Человек и общество. Проблемы интеллектуального и культурного развития студенчества. – Л. : ЛГУ, 1973. – Вып. 13. – С. 62–69.
2. Афанасьев В. Г. Человек в управлении обществом / Виктор Григорьевич Афанасьев. – М. : Политиздат, 1977. – 382 с.
3. Бондар В. І. Теорія і технологія управління процесом навчання в школі / Володимир Іванович Бондар. – К. : Школяр, 2000. – 191 с.
4. Даниленко Л. І. Теоретико-методичні засади управління інноваційною діяльністю в загальноосвітніх навчальних закладах : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.01 / Даниленко Лідія Іванівна. – К., 2005. – 478 с.
5. Дмитренко Г. А. Стратегічний менеджмент: цільове управління освітою на основі кваліметричного підходу : навч. посіб. / Геннадій Анатолійович Дмитренко. – К. : ІЗМН, 1996. – 140 с.
6. Друкер П. Ф. Практика менеджмента / Питер Ф. Друкер. – М. : Вільямс, 2001. – 398 с.
7. Дьяченко М. И. Психология высшей школы : учеб. пособ. / Михаил Иванович Дьяченко, Лев Александрович Кандыбович. – [3-е изд., перераб. и доп.]. – Минск : Университетское, 1993. – 368 с.
8. Єльнікова Г. В. Наукові основи розвитку управління загальною середньою освітою в регіоні : [моногр.] / Галина Василівна Єльнікова. – К. : ДАККО, 1999. – 303 с.

9. Коломінський Н. Л. Психологія менеджменту в освіті (соціально-психологічний аспект) : [моногр.] / Наум Львович Коломінський. – К. : МАУП, 2000. – 286 с.
10. Маслов В. И. Теория и методика организации непрерывного повышения квалификации руководителей школ : учеб. пособ. / Валентин Иванович Маслов. – К. : МНО УССР, 1990. – 258 с.
11. Мескон М. Основы менеджмента. Персонал / Майкл Мескон, Майкл Альберт, Франклин Хедоури ; [пер. с англ.]. – М. : Дело, 1992. – 702 с.
12. Мороз А. Г. Профессиональная адаптация выпускника педагогического вуза : автореф. дис. на соискание науч. степени д-ра пед. наук : 13.00.01 / Мороз Алексей Григорьевич. – К., 1983. – 50 с.
13. Олійник В. В. Теоретико-методологічні засади управління підвищенням кваліфікації педагогічних працівників профтехосвіти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.01 „Загальна педагогіка та історія педагогіки” / Олійник Віктор Васильович. – К., 2004. – 46 с.
14. Петровский А. В. Индивид и его потребность быть личностью / А. В. Петровский, В. А. Петровский // Вопросы философии. – 1982. – № 3. – С. 44-54.
15. Просецкий П. А. Социальное взаимодействие в системе „преподаватель – студент” в период адаптации первокурсников к условиям высшей школы / П. А. Просецкий // Формирование личности учителя в системе учебно-воспитательного процесса в педагогическом институте. – М.: МГПИ, 1980. – С. 83–84.
16. Семиченко В. А. Психічні стани / Валентина Анатоліївна Семиченко. – К. : „Магістр-S”, 1998. – 208 с. Рос. мовою.
17. Хриков Є. М. Управління навчальним закладом : навч. посіб. / Євген Миколайович Хриков. – К. : Знання, 2006. – 365 с. – Бібліогр.: в кінці розд.
18. Философский энциклопедический словарь. – М. : Сов. энциклопедия, 1983. – 840 с.

Анотація

А.М.Галус

К проблемам педагогического управления адаптацией будущих учителей в условиях реформирования высшей школы

В статье рассмотрены вопросы педагогического управления адаптацией будущих учителей в условиях реформирования высшей школы. Проанализированы закономерности, принципы и условия педагогического управления, которые способствуют успешной адаптации будущих учителей в системе многоуровневого образования.

Ключевые слова: управление, педагогическое управление, адаптация личности, высшая школа.

Summary

O.M.Halus

To Problems of Pedagogical Management of Adaptation of the Future Teachers in the Conditions of High School Reforming

The questions of pedagogical management of adaptation of the future teachers under the conditions of high school reforming are examined in the article. The laws, principles and conditions of pedagogical management which promote successful adaptation of the future teachers in system of stage education are analysed.

Key words: management, pedagogical management, adaptation of the personality, high school.

Дата надходження статті:

„16” квітня 2011 р.

УДК 373.61+378.112+159.95+370.15

В.М.ГЛАДКОВА,

*кандидат педагогічних наук, професор
(м.Одеса)*

Загальнометодологічні підходи акмеологічного дослідження управлінської діяльності менеджера освітнього закладу

У статті розглянуті основні загальнометодологічні підходи акмеологічного дослідження управлінської діяльності менеджера освіти. Підкреслюється значення найбільш сучасного акмесинергетичного підходу.

Ключові слова: менеджер освіти, функціонально-рольовий підхід, особистісно-діяльнісний підхід, суб'єктно-діяльнісний підхід, акмесинергетичний підхід.

Постановка проблеми у загальному вигляді ... Зміст управлінської діяльності як різновиду професійної діяльності менеджера аналізувався та досліджувався представниками різних наукових шкіл та галузей науки (менеджменту, психології, акмеології). Проте такі дослідження мають розрізнений, дискретний характер. Ми в рамках нашого дослідження виділяємо декілька методологічних підходів дослідження феномена „управлінська діяльність” менеджера освіти.

Виклад основного матеріалу... Одним із методологічних підходів дослідження управлінської діяльності менеджера освіти є *функціонально-рольовий підхід*, в рамках якого науковці розглядають ролі та функції як структурні одиниці управлінської діяльності. Дослідженню цього підходу присвятили свої зусилля А.Файоль, Г.Черч, М.Маккол, Х.Мінцберг, Г.Юкл, Р.Л.Кричевський та ін.